

GOZDARSKA PODJETJA V LUČI URESNIČEVANJA RESOLUCIJE O NACIONALNEM GOZDNEM PROGRAMU

UVOD

Gozdarska podjetja so družbe, ki so organizirane po ZGD-ju, imajo različne organizacijske oblike (d.d., d.o.o., s.p., itd.) njihova pretežna dejavnost po SKD-ju je gozdarstvo.

Resolucija o nacionalnem gozdnem programu je že druga te vrste, ki je nastala na osnovi Zakona o gozdovih iz leta 1993. V pripravi dokumenta je sodelovalo veliko ljudi iz različnih institucij in panog. Program razvoja gozdov iz leta 1996 je bil razmeroma slabo realiziran. Problem so predstavljali zasebni gozdovi, kjer je bila realizacija etata nizka, še nižja pa realizacija gojitvenih del. Tudi izgradnja gozdnih cest in vlak je bila pičla. Kljub temu se razprava vedno in ponovno vrti le okrog državnih gozdov, kjer pa so gozdnogospodarski načrti realizirani skoraj 100 %.

Postavlja se tudi vprašanje učinkov našega razmeroma kompleksnega gozdnogospodarskega načrtovanja v zasebnem sektorju. Ali je sploh mogoče doseči gozdnogojitvene in gozdnogospodarske cilje ob tako nizki realizaciji etatov in gojitvenih del? V tem primeru je najbrž načrtovanje samo sebi namen.

Tudi novi nacionalni program razvoja gozdov je po številu strani kar zajeten. Vendar pa je gospodarskim vidikom gospodarjenja z gozdovi namenjenega razmeroma malo prostora. Iz vsebinskega vidika nam to poglavje daje vrsto statističnih podatkov in nekaj dejstev, ki jih vsi že vrsto let poznamo, ni pa nakazanih nekih realnih smernic, kako rešiti ključne probleme proizvodnega gozdarstva.

Prav tako v programu ni poudarjena velika soodvisnost gozdno-lesnega sektorja. Gospodarska kriza je močno prizadela lesnopredelovalna podjetja, ki se kar po vrsti zapirajo. Če ne bomo imeli svoje lesne predelave, bo dodana vrednost našemu lesu še manjša, lesni trg pa bodo obvladovali trgovci iz sosednjih razvitejših držav, kot sta

Italija in Avstrija. Kakšna bo takrat cena lesa, lahko le ugibamo.

Zaradi krize gozdno-lesnega sektorja, Gospodarska zbornica Slovenije skupaj z Združenjem za gozdarstvo in lesarstvo pripravlja projekt 'Gozd in les za trajnostni razvoj Slovenije', za kar je že dobila pozitivne odzive nekaterih ministrstev in predsednika vlade.

1.0. NASTANEK IN RAZVOJ NAJVEČJIH GOZDARSKIH PODJETIJ

Največja gospodarska podjetja v sedanji obliki so nastala na osnovi novega Zakona o gozdovih iz leta 1993. Ta je tedanja gozdna gospodarstva razdelil na gospodarske družbe in na Zavod za gozdove. Podjetja so se preoblikovala na osnovi Zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij in se privatizirala po shemi, ki je bila določena v zakonu. Gozdarska podjetja so sprožila ustavni spor na 5. člen omenjenega zakona, ki pravi, da je potrebno iz procesa lastninjenja izločiti gozdove in kmetijska zemljišča. Ustavno sodišče jim je pritrdilo, zakonodajalec pa jim je na osnovi te odločbe podelil 20-letno koncesijo za gospodarjenje v državnih gozdovih (novela zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov RS iz leta 1996).

Podelitev koncesije je razburila in razdelila tedanjo politiko, razprave o upravičenosti take odločitve se še niso polegale.

Razvojna pot gozdarskih družb od tedaj naprej je bila različna. Nekatere so obdržale zgolj gozdarsko dejavnost, druge pa imajo iz ostalih dejavnosti več prihodka. Prišlo je tudi do določene koncentracije kapitala in prevzemov manjših družb s strani večjih.

Na trgu so se oblikovala tudi mnoga manjša gozdarska podjetja, ki pa nimajo pomembnega tržnega deleža in izvajajo večinoma storitve tako v zasebnem kot državnem sektorju.

* inž. gozd., direktor Združenja za gozdarstvo pri GZS, Dimičeva 13, 1 jana, e-pošta: joze.sterle@gzs.si

2.0. USODNA POVEZANOST GOZDNO-LESNEGA SEKTORJA

Še v nekdanji skupni državi je bilo področje lesarstva in gozdarstva ločeno. Tako so se gozdarska podjetja večinoma ukvarjala z gozdarstvom, lesna industrija pa s predelavo. Zetadaj pa so obstajala trenja glede cen lesa, tako da je včasih vmes posegla politika.

V takratnem kapitalističnem svetu pa so se med obema panogama vzpostavljale horizontalne in tudi vertikalne kapitalske povezave. Če vzamemo za primer Finsko kot eno najbolj gozdnatih dežel, je gozdno-lesni sektor skupaj s celulozno industrijo eden najmočnejših sektorjev v državi. Nedavno tega so Finci precej lesa posekali v Rusiji, ga uvozili in evropsko tržišče zasipali z žaganim lesom. Njihova tehnologija je vrhunska tako na področju gozdarstva kot tudi mehanske in kemične predelave lesa. V povprečju vsakih 5 let zamenjajo tehnologijo in zastarelo opremo prodajo naprej.

Kapitalske povezave se kažejo v tem, da so lastniki gozdov tudi delničarji v žagarski in vsej lesnopredelovalni industriji, seveda pa so te povezave še veliko bolj kompleksne. Bistvo teh povezav je v tem, da vsi, od tistih, ki les posekajo, do predelovalcev stremijo k istemu cilju, to pa je racionalnost in dobičkonosnost.

V nekdanji Jugoslaviji je gozdno-lesni sektor v Sloveniji zaposloval prek 40.000 delavcev in imel 25 % delež v izvozu. V tranziciji se je delež zaposlenih zmanjšal na polovico in sektor žal še vedno kaže znake nazadovanja. V zadnjem času je tako že šlo v likvidacijo ali stečaj kar nekaj pomembnih slovenskih lesarskih podjetij.

V tranziciji so se nekatera gozdarska podjetja odločila, da razširijo svojo dejavnost na področje primarne predelave in lesne industrije. Razlogi so bili različni. Nekateri so se za to odločili, ker so hoteli zagotoviti višjo rast podjetij, drugi pa niso bili zadovoljni s plačilno disciplino in cenami, ki jih je nudila lesna industrija. V nekaj primerih so do žag prišli tudi prek pogorišč lesne industrije, ki ni mogla več poravnati obveznosti do dobaviteljev. Kmalu so tudi sami spoznali, kako malo dobičkonosna in težka je ta panoga.

Na ta način tudi v Sloveniji počasi dobivamo strukturo gozdno-lesnega sektorja, ki spominja na razvite zahodne države. Kako bodo dokončno videti kapitalske povezave, pa še ni mogoče povsem zanesljivo trditi, morda pa bo vse skupaj pospešila kriza. Najslabše bi vsekakor bilo, da po krizi ostanemo brez lesne industrije, oziroma da še zadnje ostanke pokupijo kupci. Brez svoje industrije bomo namreč ostali tudi brez svojega znanja in razvoja. Slejko-prej pa se bo sesul tudi šolski sistem.

Vsekakor pa mora biti gozdarskemu sektorju jasno, da

brez uspešne lesne predelave ne bomo imeli uspešnega gozdarstva, podobno kot ne bomo imeli uspešnega kmetijstva brez uspešne živilskopredelovalne industrije.

Zlasti pa bi se tega morala zavedati država, ki bi prek razpisov in evropskih sredstev lahko podprla prestrukturiranje gozdno-lesnega sektorja, za kar se zavzema GZS s svojim projektom 'Gozd in les za trajnostni razvoj Slovenije'.

3.0. GLAVNI PROBLEMI GOZDARSKIH PODJETIJ

Gozdarska podjetja se v finančni in gospodarski krizi srečujejo s podobnimi problemi kot vsi ostali gospodarski subjekti. Specifični problemi največjih gozdarskih podjetij pa so:

- Nenehni objektivni, zlasti pa subjektivni problemi pri gospodarjenju z državnimi gozdovi.
- Majhno in razdrobljeno slovensko tržišče.
- Razmeroma majhna realizacija etatov v zasebnem sektorju.
- Težave lesne industrije, ki je vse manj sposobna plačevati les.
- Tuja konkurenca, ki zlasti iz zasebnih gozdov odkupuje najboljšo hlodovino in les za biomaso (Avstrija, Italija).

V državnih gozdovih, kjer se na istem prostoru srečujejo trije akterji, se problemi nenehno vrstijo. Stalni so tudi očitki o prevelikih stroških in premajhnih odkupnih cenah ter posledično o premalo plačanih koncesninah. Ker je SKZG pod pristojnostjo Državnega zbora in ne MKGP, se razprave poslancev na to temo ponavljajo vsako leto.

Seveda pa nihče ne zna ali noče pogledati stvari iz širšega vidika. Za državo ni pomembno samo koliko koncesnine dobi iz državnih gozdov, temveč zlasti:

- koliko ljudi zaposlujejo ta podjetja,
- koliko je zaposlenih invalidnih oseb,
- ali so ti ljudje zaposleni na podeželju, kjer je še večji problem delovnih mest,
- ali se temu lesu doda neka nova dodana vrednost ali pa se izvaža hlodovina,
- ali je razvoj podjetij ustrezen, saj so to glavni davkoplačevalci itd.

Na žalost pa se vse debate končajo in začnejo pri višini koncesnine. Gozdarske družbe so zadnjih 10 let plačale državi okrog 100 milijonov evrov prispevkov in davkov, tu pa je še DDV, ki je načeloma nevtralen davek, vendar so nekateri neto plačniki, drugi pa ga dobijo vrnjenega. Če bo država omogočila razvoj gozdarskih družb, bo od ostalih davkov in prispevkov pobrala bistveno več denarja kot od koncesnine.

Majhno in razdrobljeno slovensko tržišče je velik problem tudi za koncesionarje. Zlasti za tiste, ki se ukvarjajo z lesno predelavo, saj največji med njimi po prihodku (GGP d.o.o.) le manjši del svojega lesa dobi iz državnih gozdov, vse ostalo pa kupuje na razdrobljenem tržišču ali ga celo uvozi. Na žalost ves posekan les v Slovenije ne bi bil dovolj, da bi oskrbeli največje avstrijske žage s hlodovino. To govori o tem, kako razdrobljena in malo konkurenčna je primarna predelava v Sloveniji. Medtem ko največja slovenska žaga razreže okoli 160.000 m³, eno največjih avstrijskih žagarskih podjetij Mayr-Melnhof Kaufman predela letno 2 milijona m³ in tudi več, od tega samo v obratu v Leobnu pribl. 800.000 m³. (ustni vir: Klemen Klemenjak – Holzcluster Steiermark GmbH). O tem, kako je potem slovenski gozdno-lesni sektor z majhno koncentracijo sečenj in razmeroma majhnimi žagami konkurenčen avstrijskemu, je odveč izgubljeni besede.

Vzporedno z veliko razdrobljenostjo slovenskega tržišča prihaja tudi do majhne realizacije etatov v zasebnem sektorju. Država še ni našla ustreznih mehanizmov, kako bi poseke povečala. Očitno so bili tako imenovani TOK-i (temeljne organizacije kooperantov) zadnja uspešna organizacija gospodarjenja v zasebnem sektorju, žal pa smo jih v tranziciji med prvimi ukinili. Nadomestile naj bi jih kmetijsko gozdarske zadruge in združenja lastnikov v povezavi s Kmetijsko gozdarsko zbornico. Te organizacije uspešno funkcionirajo v sosednji Avstriji, pri nas pa, po rezultatih sodeč, očitno ne. To nam je še en poduk, da ne moremo vseh modelov iz tujine nekritično prenašati domov.

Težave lesne industrije predstavljajo za Slovenijo resen problem. Dolgo časa se je to panogo izčrpavalo in se ji ni ničesar vračalo. Država je podpirala sanacijo bank, železarske industrije in vse vrste drugih podjetij, lesna industrija pa tega ni bila deležna. Ker je lesna industrija neto izvoznik, jo je po ocenah strokovnjakov prizadelo precejšnje razmerje tolarja proti EUR-u in dolarju. Zaradi racionalizacij so se razpuščali razvojni oddelki v podjetjih, zastarela tehnologija se ni nadomeščala, z razpadom Jugoslavije se je sesul notranji trg, izgubili smo nekatere zunanje trge (arabske), ki so nam jih prevzeli sosedje.

Kako šibka je slovenska lesna industrija nasproti avstrijski, pove podatek, da Slovenija z več gozdov kot jih ima avstrijska dežela Štajerska, izvozi za eno milijardo EUR, dežela Štajerska pa za bistveno več.

4.0. PROJEKT 'GOZD IN LES ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ SLOVENIJE'

Zaradi vseh omenjenih problemov in težav sta se Združenje za gozdarstvo in Združenje pohištvene in lesnoprdelovalne industrije pri GZS odločili za omenjeni projekt. Gre za poskus, da se ponovno omogoči razvojni preboj gozdno-lesnega sektorja in se mu da mesto v slovenskem gospodarstvu, kot ga je nekoč že imel.

Pri tem se zavedamo, da brez pomoči države ne bo šlo. Zaradi tega je GZS že kontaktirala različna ministrstva, poslance in tudi predsednika Vlade RS. Želeli bi si pomoč države pri pripravi projektne dokumentacije, kasneje pa podporo pri pridobivanju evropskih sredstev in različnih razpisih, podobno kot to velja za turistično panogo.

V okviru projekta bi sledili dvema ciljema:

- prestrukturiranje gozdno-lesnega sektorja,
- predlagali bi načine za povečanje porabe lesa na prebivalca, ki je v Sloveniji bistveno manjša kot v sosednji Avstriji.

Ravno v tej drugi točki pa se najdemo tudi v Resoluciji o nacionalnem gozdnem programu. In sicer v poglavju: '6.3.2 Gozdovi in spremembe podnebja'.

Cilj 2: Nadaljnje povečanje rabe lesa kot materiala in energenta.

Usmeritev 1: V nadaljnji predelavi promovirati rabo lesa in lesnih izdelkov.

Usmeritev 2: Spodbujati razvoj novih tehnologij za uporabo lesa.

Usmeritev 3: Spodbujati rabo lesa z daljšo življenjsko dobo.

Usmeritev 4: Spodbujati nadomestitev materialov, katerih proizvodnja povzroča emisije toplogrednih plinov, z lesom.

Usmeritev 5: Promovirati rabo manj kakovostnega lesa, lesnih ostankov, odsluženega lesa ter odsluženih lesnih izdelkov za pridobivanje energije in biogoriv, vključno z biogorivi druge generacije, v skladu z okoljskimi standardi.

Usmeritev 6: Spodbujati nakup novih kotlov za zmanjševanje emisij kotlovnice za ogrevanje in malih kurišč ter promovirati sodobne načine izrabe lesne biomase.

Usmeritev 7: Promovirati pridobivanje, predelavo in rabo lesa na podeželju, še posebej med lastniki gozdov (pokrivati celotno tehnološko verigo in s tem povečevati dodano vrednost lesu).

Usmeritev 8: Promovirati celostno rabo lesa v javnih zgradbah.

Indikatorji: letna poraba industrijskega lesa na prebivalca; delež energije, pridobljene iz lesa; v skupni porabi energije; letna poraba okroglega lesa za energetske namene na prebivalca.

Za gozdno-lesni sektor so iz Resolucije o nacionalnem gozdnem programu pomembna še naslednja poglavja:

3.1.5. LESARSTVO IN PAPIRNIŠTVO

Cilj 1: Povečati izvoz lesnih proizvodov s povečano dodano vrednostjo v domači lesni industriji.

Usmeritev 1: Zagotoviti povezovanje gozdarstva, lesarstva in papirništva pri snovanju razvojnih strategij.

Usmeritev 2: Spodbuditi organsko, partnersko povezovanje gozdarstva, lesarstva in papirništva na podlagi skupnih dolgoročnih razvojnih interesov; tudi kapitalsko povezovanje.

Usmeritev 3: Ustanoviti vzorčna (odskočna) podjetja za uveljavljanje konkurenčnih prednosti lesnopredelovalne industrije z novimi tehnologijami in novimi proizvodi.

Indikatorji: uvoz in izvoz okroglega lesa; uvoz in izvoz lesnih izdelkov.

Cilj 2: Povečati rabo lesa in lesnih izdelkov v gradbeništvu in bivalnem okolju. Les in izdelki iz lesa naj do leta 2015 postanejo vodilni material.

Usmeritev 1: Promovirati les in izdelke iz lesa ter njegov pozitiven prispevek k trajnostnemu družbenoekonomskemu razvoju.

Usmeritev 2: Spodbuditi rabo lesa in lesnih izdelkov v državnih in javnih zgradbah.

Usmeritev 3: Lesnopredelovalno dejavnost umestiti v strateške dokumente RS.

Usmeritev 4: Zagotoviti sistemske spodbude za večjo rabo lesa.

Indikatorji: količina okroglega lesa, ki se porablja v predelovalnih dejavnostih v Republiki Sloveniji.

7.3.1.6 DRUGE DEJAVNOSTI, POVEZANE Z LESOM

Cilj 1: Večji delež rabe lesa v primarni energetski bilanci Republike Slovenije.

Usmeritev 1: Vzpostaviti trg manj kakovostnega lesa in lesnih ostankov.

Usmeritev 2: Promovirati rabo lesa za proizvodnjo biogoriv.

Usmeritev 3: Pripraviti standarde kakovosti za lesne sekanke in pelete.

Usmeritev 4: Spodbujati energetske pogodbeništvos med lastniki gozdov na podeželju.

Indikatorji: količina biogoriv, proizvedenih iz lesa; število sklenjenih energetske pogodbeništev.

Cilj 2: Povečati obseg dejavnosti, ki uporabljajo les, še posebej na podeželju, kjer lahko te dejavnosti pomembno prispevajo k njegovemu razvoju.

Usmeritev 1: Spodbujati razvoj dopolnilnih dejavnosti, ki so povezane z lesom, na kmetijah.

Usmeritev 2: Povečati spodbude za razvoj dejavnosti z lesom na podeželju, tudi v obliki malih in srednje velikih podjetij.

Usmeritev 3: Izobraževati lastnike gozdov in jim svetovati o možnostih in tehnologijah nadaljnje obdelave lesa.

Usmeritev 4: Spodbujati kapitalsko povezovanje pri proizvodnih verigah, ki temeljijo na lesu.

Indikatorji: število kmetij z dopolnilnimi dejavnostmi, ki so povezane z lesom; število novih neposrednih in posrednih delovnih mest ter število novih podjetij, povezanih s predelavo lesa.

S povečano porabo lesa na prebivalca naj bi dosegli več učinkov:

- večji donos za lastnike gozdov, kar naj bi vplivalo na razvoj podeželja,
- ponovna oživitev gozdno-lesnega sektorja, ki ima edini resnično in obnovljivo surovinsko bazo.
- večja zaposlenost na nacionalnem nivoju, zlasti pa na podeželju,
- doseganje ciljev klimatskega sporazuma.